

SHAHARLARNING IJTIMOIIY MUAMMOLARI: SABABLARI, OMILLARI VA
YECHIM MEXANIZMLARI (AVVAL HUDUDI MISOLIDA TAHLIL)

Sevara Nabijonova

Farg'ona davlat universiteti magistranti

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 26.04.2026

Revised: 27.04.2026

Accepted: 28.04.2026

KALIT SO'ZLAR:

ijtimoiy muammo,
urbanizatsiya, shahar,
tengsizlik, infratuzilma,
Avval hududi, ijtimoiy
siyosat

Maqolada urbanizatsiya jarayonida shaharlarda yuzaga kelayotgan ijtimoiy muammolarning mohiyati, turlari va ularni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Avval hududi misolida demografik bosim, iqtisodiy tengsizlik, infratuzilma yetishmovchiligi kabi omillarning amaliy ta'siri ko'rib chiqiladi hamda muammolarni bartaraf etishning institutsional va ijtimoiy mexanizmlari taklif etiladi.

Mavzuning dolzarbligi. Shaharlar insoniyat tarixida bir necha ming yillikdan beri mavjud bo'lishiga qaramay, ularning ijtimoiy muammolari hamon saqlanib qolmoqda. Buning asosiy sababi – shaharda inson hayotining deyarli barcha sohalari jamlangani va har qanday ehtiyojni qondirish imkoniyati cheklanganda ijtimoiy muammolar yuzaga kelishidir.

Ijtimoiy muammo – bu faqat shaxsiy darajada qolmay, jamiyatning institutsional tuzilmasiga ta'sir ko'rsatadigan, ko'pchilik uchun salbiy oqibatlarga olib keladigan holat. Aynan shuning uchun aholining ijtimoiy muammolardan xabardor bo'lishi va ularni hal qilishda ishtirok etishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi davrda urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi shaharlarning ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini yanada murakkablashtirmoqda. Aholining tabiiy ko'payishi, qishloqdan shaharga migratsiya, infratuzilmaning o'z vaqtida rivojlanmasligi, ekologik muhitning

yomonlashuvi va ishsizlik – bularning barchasi hayot sifati, ijtimoiy faollik va iqtisodiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqot maqsadi:

Shahar ijtimoiy muammolarining kelib chiqish sabablari, shakllanish omillari va ularni hal etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish. Xususan, Avval hududi misolida urbanizatsiya ta'sirida yuzaga kelayotgan uy-joy, bandlik, ekologiya, yoshlar va ayollar ishsizligi kabi masalalarni ijtimoiy nuqtayi nazardan yoritish.

Tadqiqot vazifalari:

- “Ijtimoiy muammo” tushunchasining ilmiy-nazariy asoslarini ochib berish;
- Shaharlardagi ijtimoiy muammolarning turlari va ularni keltirib chiqaruvchi omillarni aniqlash;
- Avval hududida mavjud ijtimoiy muammolarni amaliy tahlil qilish;
- Davlat siyosati va mahalliy boshqaruv organlari faoliyatini o'rganish;
- Muammolarni kamaytirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

2. Ijtimoiy muammolarning mazmun-mohiyati

Ijtimoiy muammolar tushunchasi va turlari

Ijtimoiy muammo – ko'p sonli odamlar uchun salbiy oqibatlar olib keladigan va tizimli yechim talab qiladigan holat. U individual harakatlar bilan emas, balki institutsional javoblar bilan hal etiladi. Anna Leon-Gerrero ta'rifiga ko'ra, bu “shaxslar, ijtimoiy dunyo yoki jismoniy dunyo uchun salbiy oqibatlar olib keladigan ijtimoiy holat yoki xatti-harakatlar modeli”.

Muhim jihati: har qanday norozilik ijtimoiy muammoga aylanavermaydi. Muammo ijtimoiy tus olishi uchun ko'pchilik uni “nomaqbul” deb topishi va jamoaviy harakat orqali hal qilishni xohlashi kerak.

Ijtimoiy muammoning 2 ta belgisi bo'lishi shart:

1. 1. Obyektiv holat: jinoyatchilik, qashshoqlik, ishsizlik kabi o'lchab bo'ladigan vaziyat;
2. 2. Subyektiv baho: jamiyatning bir qismi bu holatni “muammo” deb qabul qilishi va chora ko'rish kerak deb bilishi.

Asosiy turlari: iqtisodiy – ishsizlik, qashshoqlik, daromadlar tengsizligi; ijtimoiy – jinoyatchilik, kamsitish, giyohvandlik; ekologik – ifloslanish, iqlim o'zgarishi, chiqindi muammosi.

2.2. Shaharlarda ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar

- Tez urbanizatsiya: Aholi oqimi uy-joy, transport, suv, elektr kabi xizmatlarga bosimni oshiradi. Natija – gavjumlik, norasmiy uy-joylar, xizmatlar sifatining pasayishi.

• Iqtisodiy tengsizlik: Boy va kambag'al o'rtasidagi tafovut ta'lim, tibbiyot, bandlikka kirishni cheklaydi va jinoyatchilikni oshiradi.

• Infratuzilma yetishmovchiligi: Transport, kanalizatsiya, maktab va shifoxonalar aholining o'sishidan orqada qolmoqda.

• Ijtimoiy nazoratning susayishi: An'anaviy oila va mahalla institutlari roli pasayganda, huquqbuzarlik va begonalashish kuchayadi.

Avval hududi misolida: Yoshlar ulushi 10–15% bo'lib, mehnat bozorida raqobatni kuchaytirmoqda. Rasmiy ishsizlik 6–8%, yoshlar ishsizligi 10–12%. Oliy ma'lumotlilar 20–25%, lekin "malaka nomutanosibligi" tufayli ishga joylashish qiyin. Bu demografik va iqtisodiy bosim ijtimoiy muammolarning asosiy generatoriga aylangan.

Xulosa

Shaharlardagi ijtimoiy muammolarni bartaraf etish – kompleks, tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda siyosiy iroda, iqtisodiy imkoniyatlar, zamonaviy texnologiyalar, xalqaro hamkorlik va eng asosiysi – aholining faolligi va ishtiroki muhim o'rin tutadi. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mahalliy va milliy darajadagi uzviy yondashuvlar orqali shaharlarning ijtimoiy barqarorligi va farovonligini ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.05.01
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni
3. "Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni reyting baholash tizimini joriy etish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 1-maydagi PQ-4702-sonli Qarori
4. O'zbekiston Respublikasining, 20.10.2020 yildagi "Aholi bandligi to'g'risida"gi O'RQ-642-sonli Qonuni
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, 01.06.2023 yildagi "Aholiga sifatli ijtimoiy xizmat va yordam ko'rsatish hamda uning samarali nazorat tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-82-sonli Farmoni
6. N.M.Latipova, E.X.Zaitov, X.O.Ziyayeva, Q.Q.Inakov Shaharlarning ijtimoiy muammolari: Darslik . - Toshkent. 2023y.

7. Vaxabov A. V. va boshqalar. Ijtimoiy siyosat: O‘quv qo‘llanma. – T.: “MUMTOZ SO‘Z”, 2019. -312b.

8. A.Mavlonov. O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi: O‘quv uslubiy qo‘llanma. Buxoro-2008.

9. Vahobov A., O‘lmasov A. Iqtisodiyot nazariyasi. T.: “Iqtisod-moliya”, 2014.

